

# Pitäjä pitäjältä

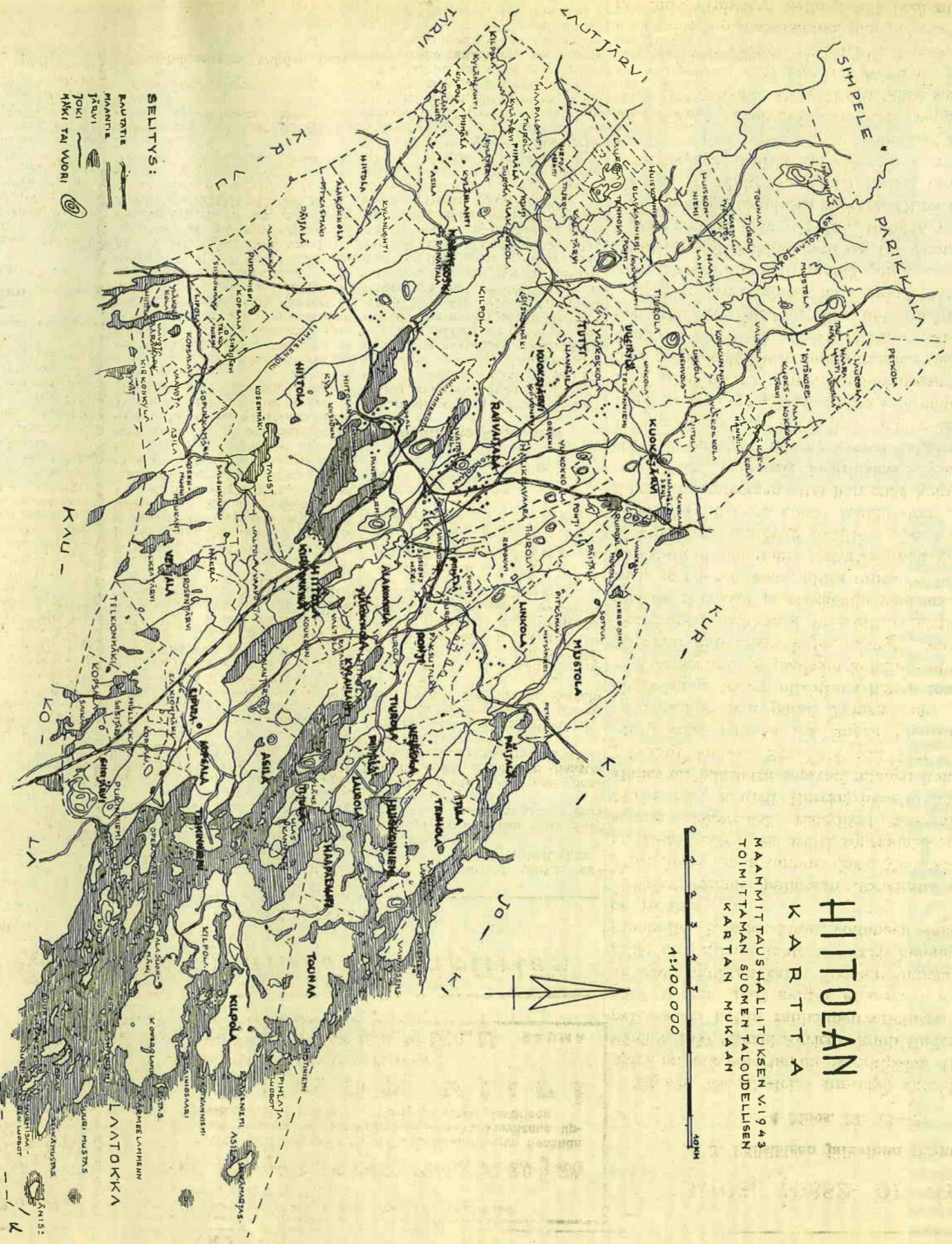
# HIITOLA

## HIITOLAN

K A R T T A

MAAHMITTAUSHALITUKSEN V.1943  
TOIMITTAMAN SUOMEN TALOUDELLISEN  
KARTAN MUKAAN

1:100 000



## Hiitola — 8.000 asukkaan ja 40 kylän vauras ja kaunis kunta

Tämä Karjala-lehden Hiitolan liite palauttaa mieleemme luovutetulle alueelle idäneen kauniin ja vauraan Hiitolan pitäjän. Liite-aineistomme on koostunut pääasiassa hiitoilaiden lähettämistä kirjoituksista ja kuvista. Niiden aihepiiriä ei ole sanottavasti ennakolta valittu. Ne ulottuvat kuntamme, aatteellisten ja taloudellisten yhteisöjemme ja erinäisten yrittäjäalojen piiriin vanhassa kootipitäjässämme, niin rauhan kuin sodankin edesmenneitä kunnan merkkihenkilöitä ja tuoda esille uuden koulutetun hiitoilaispolven kasvatteja. Suurin osa kirjoitajistamme muistellee rauhanneossa menettämääme Hiitolaa, sen rikkaista luontoa ja siellä suoritettua monitoista työtä. Kirjoitajilhamme vastaantöhty pakinasaalis todistaa lajiaan kiintymystä vanhan kotipiitäjän muistoihin.

Tässä yhteydessä ei ole ollut syytä pitäjämme tarkempaan historialliseen, sillä v. 1958 painettu Kurkioen kihlakunnan historia ja kenraalimajuri Väinö Väinön kirjoittama Hiitolan historia — samana kirjana — on levinnyt jo yli kahdentuhannen

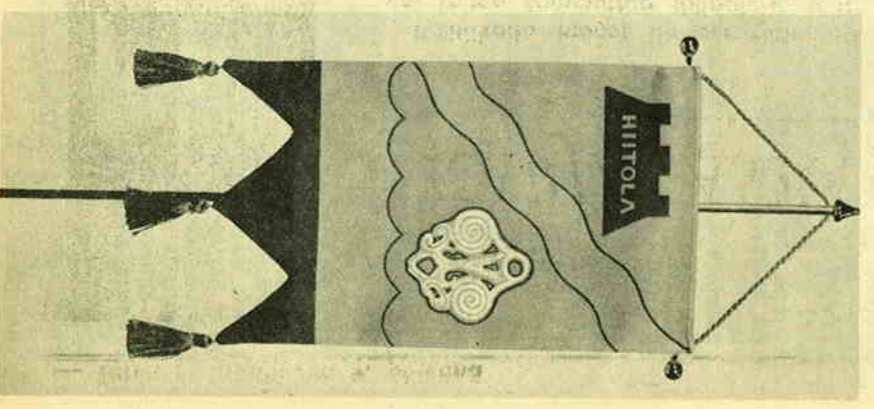
kappaleen määräisenä ja tätä historiatöitä on edelleenkin saatavana pitäjäsäätälämme Porissa. Lisäksi fillohorj Ilvor Kampinen kokoaa ja kirjoittaa parhollaan Hiiti-Säätäjän kustantamana Hiitolan pitäjän- ja kyläkuvasta, joka tulee sopivalla tavalla tydentämään em. Hiitolan historiaamme.

Hiitola sijaisi Laatokan länsirannikon keukiosassa — Kurkioen ja Kaukolan välissä — joten sitä voidaan pitää luovutetun alueen Keski-Karjalaa kuulvena. Hiitola oli voimakas ja edustava maatalouspitäjä. Se oli viljan ja karjalaisuusvoimien ylitseantopitäjä ja ulosmyyjä. Hiitola oli myös huomattava hevoskasvatuspitäjä, ollen vanhaan tunnettu hyvästä hevoskannastaan. Pitäjässä oli lukuisia suurekoja kartanoita, joista monet olivat peräisin lahjoitustama-aloilta. Hiitola oli myös ulospäin laajemmallekin tunnettu kuuluisasta Pöösätän ja viimeisinä Hiitola-ajan kymmenlukulina suuriksi patsuneista toukkuumarkkinoitaan. Jatkuu 2 siv.

## HIITOLA-STANDAARI

Hiitola-standaarin on suunnitellut taitteittaja Tauno Häkkinen. Standaarin kolmiakoinen musta alaosa siinä riippuvuine punasiemenpimeen kuvasaa lähinnä Karjalan yleisiä historiatoukasta. Sen ja haalempunaisten yläosan välissä oleva laimekas sinikasta pelkistä Hiitolan sijaintia Laatokan rantapitäjä ja standaarin yläosan vino sinikaista taas Hiitolan pitäjän halki virtaavaa Kokkolan (Hiitolan) jokea. Yläosan musta kuvio symbolisoi Hiitolassa olleita jyrkkäseindmistä vuorta — esim. Linnavuorta — ja keskiosan korukuvio tuo esille Hiitolasta löydetyn kivikauden aikaisen pronassin ketjunnan naitimen, joka on säilytetty Kansallismuseossa.

Standaarin valmistajana toimii Taitopaino, Tampere, ja kustantajana hiitoilaiden omistama Hiiti-Säätäjä, joka standaria varten on tilata. Sitä on viime vuonna pidetty myytävänä myös Hiitola-kesäjuhlien juhlapaikalta Porissa.



# Maatalous- ja osuustoiminnasta Hiitolassa 1920-1930-luvuilla

Ensimmäisen maailman sodan päätyttyä ja maamme saavutettua itsenäisyyden sekä 1918 käydyin vapaussodan jälkeen olojen vaakaannuttua alkoi maassamme nopea nousun ja kehityksen aika, joka ulottui kaikille elämän aloille. Yksityinen yrityskehitys sai entistä enemmän jalansijaa niin teollisuuden, kaupan ja maataloudenkin piirissä. Tätä nopeaa eteenpäin mentoa ja nousukautta jatkuu 1930-luvulla saakka, jolloin ns. pula-kausi hidastutti yleistä kehitystä, tarkemmin sanottuna vuosina 1929 - 31. Talouselämän jälle-elvyttävä jatkui tuota kehityksen aikaa vuoteen 1939, jolloin talvisota keskeytti kaiken toiminnan. Voidaan sanoa, että vuosina 1919 - 39 eli kahdenkymmenen vuoden tavallisen talvisodan alkua oli Hiitolassa niinkuin muuallakin Karjalassa ja koko maassa tasaisesti nousun ja edistyksen aika kalkilla aloilla. Meitä hiitolaisia kiinnostaa entisen oman pitäjämme kehitys ja eteenpäin meno.

Hiitola oli maatalouspitäjää sillä teollisuutta oli melko vähän sen jälkeen kun Pekonlahden sahan toiminta lopetettiin 1920 - luvun puolivälissä. Maanviljelys ja karjanhoito kuljivat aina rannan pääpääno parhinkin näiden elinkeinoharjojen kohentamiseen, kun 1920 - luvun alussa olivat karjan tuotannon veit vaatimatonta. Mutta kun havaittiin, että karja on se, jonka avulla saadaan rahattua ja kohoamaan talouksissa, alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota karjanjalostukseen hankkimalla siitoseleimiä hyväthoitoisista karjoista ja olettin käytäntöön uusia ruokameneelmiä, AIV-rehu, juurikasvit, viljelysladun ym. sekä rakennettiin ajankärsiä karjajansojia. Näiden toimenpiteiden avulla alettiin saada karjan kautta parempia tuloja.

Maanviljelystä ruvettiin myös koventamaan. Oli hankittava uusia koneita, uusia siemenajikkaita, tukusten tilojen peltoala lisäantä, ja parani raivauksella ojitusominnan kautta, pellon tuotto ja hehtaan

Hiitolan pitäjän pinta-ala oli 463,8 km<sup>2</sup> ja asukkaita 1930-luvulla 7,500-8,000 henkilöä. Pitäjässä oli 40 kylää. Viljelypinta-ala 10,500 ha. Tilastojen mukaan oli pitäjässä hevosia 1,300, lehmä 6,500 ja sikoja noin 2,000 kappaletta.

Suurelloisuus ei Hiitolassa ollut Pekonlahden Sahan toiminnan lakkaamisen jälkeen. Näkyvintä teollisuutta edustivat eräät piensahakokokset, nahka-, huopa- ja riviyliteollisuus. Viikaraan työteysemännsä ansiosta pitäjän keuhus - Hiitolan asemanseutu - kasvoi 1920 - 30-luvulla huomattavaksi liikkela talouskeuhukseksi, joka suurenna määrin karsti vaurioita taluhoitui talvi- ja jatkosien ponnittuksessa. Talvisodassa laakeisan Hiitolassa säilyneen rakennuksia noin 85 % ja asukkaita palanneen vuoteen 1944 mennessä 88 %. Peltoista oli siihen väliin jälle viljelyksessä yli 90 %.

Hiitolasten lopulliset sijoitus-kunnat alueuuvuuden jälkeen ovat: Ahlainen, Honkajoki, Kaanaapää, Karvia, Kullaa, Luurva, Merikarvia, Nakkila, Noormarkku, Sitkanen, Urvia ja Porin nykyinen Kaupunkialue.

Hiitolaisen pitäjäsäätöön - Hiisi-Säätöön - kotipalkka on Porin Kaupunki, josta on myös tullut useimpien Hiitola-juhlisen pitopalkka. - H. L.

risadot alkoivat lisääntyä. Tulon tässä yhteydessä mainittaksi, että takaisinvaltaus vuosen aikana kahlista viljelysvalkeuksista huomattava huutettiin Hiitolasta viljelijä yleiseen kultukseen yri kansanholtoviranomaisen määräämien tavoitteiden. Kaikki edelläänitut toimenpiteet vaikuttivat hyvinvoinnin kohoamiseen ja pitäjän asukkaiden vaurastamiseen. Kaikki jällelän edistystoiminta vaati taloudellisesti mielestä entistä taloudellisuutta 1920 - luvun alkuun. Keskustelu perustettiin Martta-yhdistys työkerhoon, maamiesseura, tarkastusyhdistys, somiosuuskunta, yöhemin metsänhoitoyhdistys, ym. taloudellista yhtiöitä, suunnitelmien teko varten päätettiin eri alojen neuvotia. Kun suunnitelmien toteuttaminen vaati viljelijöiltä sekä heidän yhtiömitään varoja, oli toiminnan turvaututtava lahansaantihin. Hiitolaiset olivat taloudellisesti ajateltava väkeä, lainaa ei olttu turhampaiten, niillä rahalla piti saada myös jotakin aikaa. Rahalaitoksina olivat 1930-luvun lopulla Säästöpankki ja osuuslaitos. Säästöpankki ja osuuslaitos perustettiin pohjalta toimivat 8 osuuskassa pitäjän eri puolilla, jotka 1936 yhdistettiin yhdeksi Hiitolan Seudun Osuus-kassaksi. Edelläänitut rahalliset toimet olivat niin yhteisöjen kuin yksilöiden raha-asiat.

Osuus toiminta oli saanut Hiitolassa vankan jalansijan, ensimmäinen osuuskassa oli perustettu 1904. Osuuskauppa toiminta oli alkanut 1907, jolloin Hiitolan Osuuskauppa perustettiin. Kun tämä jakaantui kahta 1917, jatkoi Keski-Karjalan Osuusliike toimintaansa OTK-laisena liikkeenä ja samana vuonna perustettu Hiitolan Maalais-Osuuskauppa, myöhemin Hiitolan Osuusliike, SOK - laisena osuuskauppana. Nämä osuuskunnat kasvoivat ja laajensivat liikkeitään jatkuvasti. Hiitolan Osuusliike oli jäsenenä SOK:ssa, YOL:ssa, Hankkijassa, Varassa ja Karjalassa. Hiitolan Osuusliike hoiti myös valtaosan jatkuvasti lisääntyvästä maataloustuote - ja

## EINO HUITTINEN: HIITOLA MARKKINAT

No toika työ vanhempi väk ei naki muistusta, ko siel Hiitolassa oli ne suuret markkinat ain kev-välillä? Sindhä sitä kaik varustantuit määntä, kuka minkkiliasit ev-väl. Minu iha pitäjänki hoastoa kalleltaile näist markkinoist li-seä, sil sellasii markkinoi ei olt-koä lähsieuvui juur missä. No tietysti Viipuris, mut sehä onki assii iha toine.

Nää markkinat olliit ain toukokuun alkupäivän. Päljo sin kolk-koutu kansoa, ol nuorta, lasta se-ikä vanhoa. Sitä neät talve pitki markkoi seästettiin, visust nästyki kolkkoa solmie keärititti. Sit kev-väl, kuka voo suuhki kymel ky-ken, sindhä sitä markkinoil rienenitti. Siel palkast toisje kävellä maalekstitii, vehnästä ja punasta limonoatti litkitti.

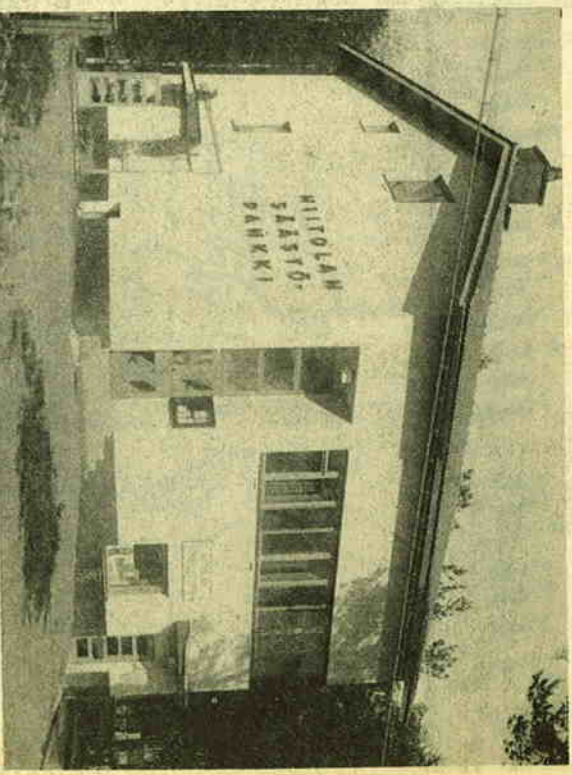
Kyl se olti ihme herkkuu, eiteki meist lapsist, se vehnänie ja puunane limonaat. Mont kertoa ko tuul kovast, ni ne vehnäpölyt ol-tilt harmaat pölyst ja hiekaast. Hieka sentko voo rutis hampais, mut mänhä se tok limonaati kans kulkust allaa.

Ustjast silhe markkina aikoa ol oikei likane ja kurane kel, sin meinas jeänä ne huonot päitini reuhkat kui savvee. Mle mustan viel hyväst yhe iustin tappauksen. Yks sellane sortii reonk-

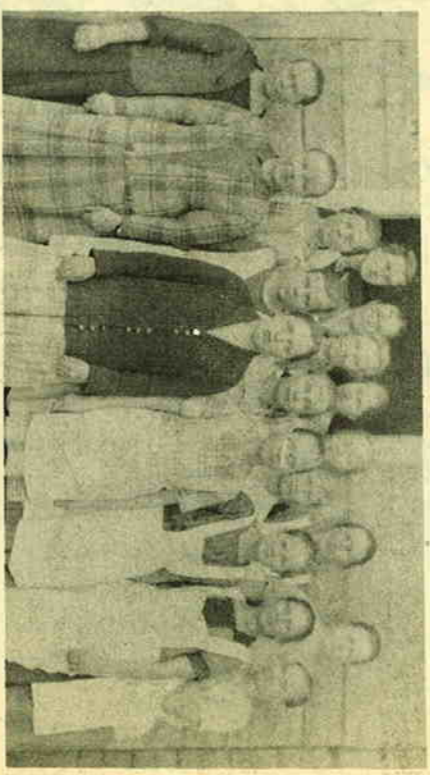
tarvikkeita Hiitolassa. Sillä oli ajanmukaisen sekatavarakannan lisäksi ruokavara - ja kirjakauppa, leipomo ja kahvila sekä 6 sivunymyjää. Toimiala laajennettiin nykykatsiksi liikeloksi muutama vuosi ennen talvi-sotaa.

Osuuskauppojen ja kassojen ohella muodosti Maidonmyynti-pitäjän osuuskunta laajan ja hyvin merkittävän osuus toiminnan haaran. Vuosisadan alkuyöminenä lähetettiin mattoa Viipurin ja Pietariin, mutka kuu 1920 - luvun alkupuolella matonäärät huomattavasti lisääntyvät, katsottiin oman myyntijärjestön perustaminen tarpeelliseksi. Hiitolan Maidonmyntiosuuskunta perustettiin 1922. Aikoina oltiin mattoa vastaan vastaan osuusliikkeen piharakennuksessa, mutka 1924 valmistui oma talo, joka toimi maidon vastaanottoasemana vuoteen 1939. Kun nämä tilat kävivät ahateiksi, rakennettiin rautatien veteen uusi kaksikerroksinen maidon vastaanotto - ja meijerirakennus. Osuuskauppan tu-levaisuus näytti toivotikkaalta, mutka emenkun uusi rakennus ehdittiin saada täysin valmiiksi, vaurioitui se talvisodan pommituksissa käyttökelvottomaksi. Muunna-myymistä huolehti aikaisemmin Hiitolan Marttayhdistys, mutka 1930 - luvulla perustettiin Hiitolan mmuammyntiosuuskunta, joka toimi maidonmyntiosuuskunnan huoneistossa, toimittaan mmuat edelleen osuus toiminnallissille keskusliikkeille.

Hiitolassa toimi lisäksi pienempiä osuus toiminnallisia yhtiöitä ja osuuskunta eri puolilla pitäjää. Hiitolaiset olivatsivat yhteis toiminnan ja osuus toiminnan merkityksen siksi he olivat liittymään niihin jäseniksi ja toimivat niissä. Näiden osuus toiminnallisten laitosten ansiosta kohosi Hiitolan taloudellinen elämä ja vauraus huomattavasti 1920 - 30 - luvulla. Hiitolaiset ymmärsivät, että yhteis toiminta on voimaa. Senatkaisesta toiminnasta on enää vain muistot jäljellä.



HIITOLAN SÄÄSTÖPANKIN v. 1934 valmistunut toimitalo, jonka piturustukset oli laatinut arkkitehti Jalmari Lankinen Viipurista. - Kuvan lähetti Heikki Laulainen, Helsinki.



Karjanhoitokurssit Marjakoskella v. 1927. - Kuvan lähetti J. Slinkonen, Imaatra.



Vasvojan marattakerto ompelullassaan. - Kuvan lähetti Kerttu Nokelainen, Lappeenranta.

tähä työ tok kunkoa meä kottihina, jot että ostas erähtää rinkeliä koverveeks. Kuulkoaha työ, ko neä minu rinkeliin ei uokkoa mit-tävällistä pulloa, täst ko paita hantukoasta, ni se het peikaliele peil sulloa. Sitä ko viel varis kolvkupis kastoja, ni silhe makkuu ei uokkoa kelleä samonista vastoa.

Monelaisista siel ol rahamoani-tukset, sirkukset, laululirihukset, seuratalot tanssitruuhukset, meä-syrjäs korttipelit vihnakaupit ja muut huvitukset. Pösö pumases makasimus näyveltti elävii kuvvii seuratalot taas tanssii jyttytettti oikei urakal, ol neät sellast kahe tunni löysit. Sen ver piettti väliin, jot soitattajat saivat käyvvä tarpeil-lisi asselluoa ja sivunajat kihveliä ja metial kerkesit mähtä enempi roski ja saviloi pilhät. Toas alko samaa mylläkkä, kyl sin semmaka soitattajat saivat nyhtä yhtenäsi kurttujoa. Pöly ol salis ko otra-ahosta puies, mut ehä se näytättänti haittoavaa tahhti.

Kova näytti olle urakka polle-siloiiki, hvö saivat iha yhtenäsi kytötä humalaisii putka pannoil vähäks aikoa leppeimä ja sel-

vitämmä peäkeä. Ehä niitä osant heittei sin meäsyrieä makkoona, jokkku ois tyhjentänt taskut ja vient viimist marikat.

- Kuuile, annat sie polka poventa, näi mustalais aikoa siel huusa. - Valmoon sortiin voln silu luvata, lapsi terveitä vis tai kuus Kuuileha sie polka, tule täh nyt ja on-nijals sie kofia. Kahdotoa mitä korrtti silu näytteä, he herttassein, ei täs rahnoakoa huol päljo käyt-veä. Ko annat markan, talle valk-tyyryväisii kottisilleä kumpanen-nii.

Siel ol muutaki myötävän ko ruokoa ja vooletta. Ol Kurkijove piiskoi, Valkjärve kuulusi klessi-loi.

- Kuulaha nuor mies, täst ko ostat klessit, ni vasustoa ei työt voi sinnuu poja rihhoa, näli sinu kelpeoa komijast ainoa papplioa-ki pihhoa. No, sielhä se Jorose Tanelki möi vempelleitä ja lan-ki.

Mut sit ko mäntti hevoslaani, ni siel vast olti huisketta, ol mone-neliasia eänä ja kuisketta. Kaik kytötä humalaisii putka pannoil hampoot hyvä, polivet suoril. Ukoi